

ферентами. Образ-схема ЗМІНА конкретизується опозитивними єдностями образ-схем різних видів. Заперечення визначаємо як когнітивно-дискурсивне утворення, змістом якого є зміна відношень між референтами, що активуються образ-схемами. Так, основним змістом силового заперечення є зміна здатності в неzdатність, згоди в протидію, безперешкодної діяльності в перешкоду, непримусової взаємодії в примушення.

Ключові слова: зміна, образ-схема ЗМІНА, заперечення, силове заперечення, сучасний англомовний газетний дискурс.

Summary. *This paper is devoted to investigation of change as a way of conceptualizing negation. The data for the research has been collected from the Modern English newspaper discourse. Theoretically, the study is based on the theory of the embodied mind. In accordance with this theory our mind is embodied and, consequently, all human activity both conceptual and linguistic is grounded in human perceptual and motor interaction with the world. The embodied mechanism of change is represented by the corresponding image schema CHANGE. It comprises, in a condensed form, people's general sensorimotor organization and conceptualization of the world by activating and specifying the relations of difference between referents. CHANGE image schema is instantiated by other image schemas representing events in the Modern English newspaper discourse. These image schematic unities of opposing members are mainly of perceptual, spatial-motor and dynamic nature. In this respect negation is defined as a cognitive-discursive construct with the core meaning of change of relations between referents.*

In the Modern English newspaper discourse change of dynamic relations is of paramount importance for the conceptualization of negation. The dynamic relations participate in constructing force negation. The force negative meaning lies in the change of relations of ability into inability, agreement into disagreement, unrestricted activity into blockage or compulsion. Change of ability into inability is based on the transformation of the image schema ENABLEMENT into DISABLEMENT and specifies the meaning of negative units at the morphemic (unable, impossible), lexical (fail, failure, lose, collapse) and syntactic (not) levels. Change of agreement into disagreement is based on the transformation of the image schema COUNTERFORCE REMOVAL into COUNTERFORCE and is represented by such negative units as disagree, discord, deny, object, oppose, etc. Change of unrestricted activity into blockage is based on the transformation of the image schema RESTRAINT REMOVAL into BLOCKAGE and is represented by such negative units as say no, refuse, reject, delay, block, postpone, etc. Change of unrestricted activity into compulsion is grounded in the transformation of the image schema COMPULSION REMOVAL into COMPULSION and is reflected in the explicit and implicit negative imperative utterances.

Key words: change, image schema CHANGE, negation, force negation, modern English newspaper discourse.

Отримано: 23.10.2016 р.

УДК 811.161.2'367'255.4

Кульбабська О.В.

ВАРІАНТНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРАЛЕЛЬНИХ ПЕРЕКЛАДАХ БІБЛІЇ

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики актуалізує проблему варіантності мовних одиниць як результату еволюції мови та інтелектуально-комунікативної діяльності мовців. Необхідність повідомити будь-яку думку, констатувати факт дійсності чи дати пояснення тому або тому явищу зумовлює те, що комунікант добирає найвдаліший засіб та спосіб для вираження тієї самої думки, зазвичай із низки співвідносних (інформативно-ідентичних) знаків. На часі установлення регулярних можливостей потенційної взаємозаміни двох чи більше еквівалентних одиниць української мови, об'єднаних спільним чи близьким граматичним значенням, але відмінних за граматичною формою та відтінками семантики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Варіантність (від лат. *varians*, Р. в. *variantis* – змінний) – одна з характерних рис мовної норми, що увиразнює незавершеність, безперервність процесу стандартизації літературної мови, гнучкість і багатство її виражально-зображальних засобів на всіх рівнях (В. Бріцин, І. Вихованець, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, В. Кононенко та ін.). На нашу думку, варіантність – це во-

дночас конкуренція номінативних засобів вираження, унаслідок якої мовець надає перевагу найдоцільнішим формам, зручним для певних умов спілкування.

Рушієм мовного розвитку й результатом інтелектуально-комунікативної діяльності мовців є *синтаксична варіантність*. Нові явища як результат динамічних процесів у синтаксисі XX – початку XXI ст. вирізняються національною специфікою та паралельно з узвичаєними стають варіантами, специфічним „удосконаленням граматичних засобів обслуговування нашої думки” [2, 285]. Такий стан мови дослідники визначають як „динамічна рівновага”, завдяки якій мовна система загалом „є, по суті, абстрактним узагальненням реально існуючої сукупності конкретних її різновидів – аlosистем” [4, 3].

Питання формального і семантичного варіювання тісно пов’язане з низкою проблем: синтаксичної синонімії, взаємозв’язку лексичної та граматичної семантики, семантичного інваріанта тощо. Науковці занурюються в ідею динаміки процесів співвідношення синтаксичних одиниць, зосереджуючи увагу на проблемі обсягу та характеру інформації паралельних мовних засобів, що їх порівнюють з огляду на здатність збереження тотожності або її порушення внаслідок появи виразних диференційних ознак.

Відношення між лінгвістичними одиницями, що мають певні спільні властивості, які дають їм змогу виконувати однакову функцію, у практиці сучасних досліджень кваліфікують як один із видів *семантичної еквівалентності* (І. Арнольд). На цій підставі лінгвісти розглядають синтаксичні синоніми та синтаксичні варіанти, виокремлюючи такі основні критерії їх опису: 1) „близькість поняттєвого змісту” (О. Пешковський, Г. Рихтер); „тотожність реальної ситуації” (О. Селіванова, О. Стишов, Ю. Степанов); „позиційна тотожність” (В. Адмоні); „тотожність або близькість граматичного значення” (І. Вихованець, І. Ковтунова, О. Тараненко, О. Шендельс); „подібність семантичної структури речення” (В. Богданов); „структурно-семантична подібність” (Г. Золотова); „подібність синтаксичної функції” (М. Балко); 2) одно- / різноструктурність (В. Лещенко, В. Солнцев); 3) взаємозамінність (Н. Гуйванюк, І. Жилін).

Усі відомі визначення синтаксичних варіантів хоча безпосередньо не вказують на наявність конкретного інваріантного синтаксичного значення (як конструкта, вихідного пункту, певного віртуального образу), проте прогнозують його, а також акцентують на тому, що синтаксичні варіанти виражають одне синтаксичне значення (денотат) без додаткових змістових відтінків (конотат), тобто синтаксичні варіанти – репрезентанти певного інваріантного синтаксичного значення, утілення модифікацій інваріантної синтаксичної конструкції в мовленнєвому акті.

Отже, за реалізації власне-моделі речення в мовленнєвій ситуації, у результаті актуалізації окремих компонентів з’являються **варіанти граматичних структур** – різнорангові актуалізовані синтаксичні одиниці (синтаксеми, словосполучення, прості і складні речення та їх поєднання), що мають однакову референційно-інформативну семантику і спрямовані в конкретних актах мовлення на спільність комунікативної інтенції мовця, виконуючи однакову семантичну функцію за умови тотожності лексичного складу.

Погляд на мову як на результат інтелектуально-комунікативної діяльності мовців актуалізує проблему варіантності синтаксичних конструкцій в українських перекладах Біблії, здійснених різними авторами, з огляду на їхнє суб’єктивне сприймання та оцінку реальності.

Мета наукової статті – дослідження явищ синтаксичної варіантності в текстах паралельних українських перекладів вихідного тексту. Реалізація мети зумовлена розв’язанням таких завдань: 1) вивчити сучасний стан теоретичних напрацювань із проблеми синтаксичної варіантності; 2) установити основні чинники породження варіантності синтаксичних одиниць української мови; 3) виокремити релевантні ознаки варіантних синтаксичних конструкцій в українських перекладах Біблії та здійснити типологію явищ варіантності, зумовлених різними типами структурування мовних засобів у процесі синтаксичної деривації.

Об’єкт дослідження – синтаксична варіантність в українській мові, а **предмет** – структурні, семантичні та функційні параметри варіантних синтаксичних одиниць різних рангів (синтаксем, словосполучень, простих і складних речень) у мові українських перекладів Біблії.

Матеріалом дослідження послужили паралельні тексти перекладів Біблії українською мовою кількох перекладачів, зокрема П. Куліша, І. Пулюя, І. Нечуя-Левицького (1903 р.), І. Огієнка (митрополита Іларіона) (1962 р.), І. Хоменка (1963 р.), Патріарха Філарета (Денисенка) (1988 р.), о. Рафаїла Турконяка (1997 р.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Синтаксична варіантність – функційна властивість граматичного рівня української мови, що її забезпечує мікросистема співвідносних актуалізованих засобів, сформованих у процесі історичного розвитку мови та під впливом дії її законів для вираження того самого позамовного об’єкта, ознаки, ознаки ознак, загалом ситуації дійсності або її фрагмента.

Використання та усвідомлений вибір синтаксичних варіантів залежить від пресупозиції та умов комунікації: стилю, жанру; офіційності / неофіційності ситуації мовлення тощо. Результати об'єктивації авторської думки, її граматичного структурування і „синтаксування” (термін О. Кубрякової) уможлиблює „інтерпретаційна процедура на ґрунті комунікативної компетенції мовця” [1, 36], що охоплює такі основні компоненти, як: 1) соціальні знання; 2) лінгвістичні знання і 3) здатність до інтерпретації дійсності. Зазначені чинники зумовлюють *трансформаційну модель перекладу* (З. Харріс, М. Хомський, А. Паршин), що ґрунтується на процесах синтаксичного уподібнення, граматичних заміні, доповнення та еліпсування певних компонентів, членування та об'єднання речень, а також на замінах порядку слів у реченні.

Синтаксичне уподібнення у паралельних перекладах Біблії репрезентує „нульовий” тип трансформації, коли фіксуємо повну відповідність реченнєвих структур у всіх проаналізованих варіантах. За своїм змістом синтаксичне уподібнення доречно було б уналежнити до **модифікаційних** синтаксичних трансформацій [3, 118–165], а варіанти дефінувати як **модифікати** – синтаксичні одиниці, що постали внаслідок морфосинтаксичного варіювання, тобто формальних видозмін тієї самої синтаксеми в семантико-синтаксичній структурі простого речення або засобу зв'язку складного речення, що не спричиняють змін частиномовного статусу складників та їхнього синтаксичного значення, не утворюють нових моделей, зберігаючи тип семантико-синтаксичних відношень [5, 8–11]. Наприклад, у простому реченні зафіксовано морфологічні варіанти з-поміж таких синтаксем:

1) предикатних: **Н. в.** // **О. в.:** *Не кляніть ся зовсім: ні небом, бо воно престол Божий* (Куліш, с. 7) // *А Я вам кажу не клястися зовсім: ані небом, бо воно престол Божий...* (Огієнко, с. 893) // *А Я кажу вам – не клястися зовсім: ні небом, бо воно є престолом Божим* (Філарет, с. 1086) // *А Я кажу вам зовсім не клястися: ні небом, бо воно є Божим престолом* (Турконяк, с. 941) // *А я кажу вам не клястися зовсім: ні небом, бо це престол Бога...* (Хоменко, с. 11); **О. в.** // **в(у) + Д. в.:** *...і дадуть йому ім'я Емануїл, що перекладом є: З нами Бог* (Куліш, с. 3) // *...і назвуть Йому ймення Еммануїл, що в перекладі є: З нами Бог* (Огієнко, с. 889) тощо;

2) об'єктних: **по + М. в.** // **за + О. в.** // **Р. в.:** *Рахиль плаче по дітях своїх...* (Куліш, с. 4) // *Рахиль плаче за дітьми своїми...* (Огієнко, с. 890) // *...то Рахиль плаче за дітьми своїми* (Хоменко, с. 8) // *Рахиль плаче за дітьми своїми* (Філарет, с. 1082) // *...це Рахиль оплакує своїх дітей* (Турконяк, с. 938) тощо;

3) адресатних: **для + Р. в.** // **Д. в.:** *В пустині готуйте дорогу для Господа, рівняйте стежки Йому* (Огієнко, с. 890) // *...приготуйте путь Господеві, прямими зробить стезі Йому* (Філарет, с. 1082) // *Приготуйте дорогу Господу, вирівняйте стежки для Нього* (Турконяк, с. 938) тощо;

4) локативних: **коло + Р. в.** // **до + Р. в.** // **при + М. в.** // **біля + Р. в.:** *Вже ж й сокира коло кореня дерева лежить...* (Куліш, с. 4) // *Бо вже до коріння дерев і сокира прикладена...* (Огієнко, с. 890) // *Сокира вже при корінні дерев лежить...* (Хоменко, с. 8) // *Вже й сокира біля кореня дерева лежить...* (Філарет, с. 1082) // *Сокира вже лежить біля коріння дерев...* (Турконяк, с. 938) тощо.

Синонімічністю засобів зв'язку між предикатними частинами спричинено модифікати на рівні складносурядних і складнопідрядних речень. Наприклад: **А** // **АЛЕ:** *Не самим хлібом житиме чоловік, а кожним словом, що виходить із уст Божих* (Куліш, с. 4) // *Чоловік житиме не самим хлібом, а кожним словом, що виходить з уст Божих* (Хоменко, с. 8) // *Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих* (Огієнко, с. 891) // *...не хлібом єдиним житиме людина, але всяким словом, що виходить з уст Божих* (Філарет, с. 1084) // *Не самим хлібом житиме людина, але кожним словом, що виходить з Божих уст* (Турконяк, с. 938); **КОЛИ** // **ЯКЩО:** *Коли Ти Син Божий, звели сим камінням зробитися хлібом* (Куліш, с. 4) // *...якщо Ти Син Божий, скажеш, щоб каміння це хлібами стало* (Філарет, с. 1084) // *Якщо Ти – Син Божий, скажи, щоби це каміння стало хлібом* (Турконяк, с. 938) тощо.

Специфіка **найпоширенішого** перекладацького способу **граматичної заміни** полягає в семантичній кореляції морфологічних форм слова (пор. форми однини й множини іменників: *Коли ти Син Божий, звели, щоб це каміння та й стало хлібом* (Хоменко, с. 8) // *Коли Ти Син Божий, скажи, щоб каміння це стало хлібами!* (Огієнко, с. 891) тощо), у взаємодії частин мови, синкретичності членів речення, переформатуванні складу речення. Зокрема, вияви граматичних заміні у дібраному фактичному матеріалі зафіксовано в разі варіювання частиномовної належності та зміни синтаксичної позиції компонентів у простому реченні. Наприклад:

1) прийменниково-відмінкова форма **у + Зн. в.** у синкретичний означально-обставинній позиції корелює з відносним прикметником у ролі неузгодженого означення: *А всіх поколінь від Аврама аж до Давида – чотирнадцять поколінь, і від Давида аж до вавилонського переселення – чотирнадцять* (Огієнко, с. 889; Хоменко, с. 7; Філарет, с. 1081; Турконяк, с. 937) // *...а від Давида до переселення у Вавилон – чотирнадцять* (Куліш, с. 3);

2) прийменниково-відмінкова форма для + **Р. в.** у синкретичний означально-об'єктній позиції співвідноситься з присвійним прикметником у функції узгодженого означення, напр.: *У пустині готуйте дорогу для Господа, рівняйте стежки йому!* (Огієнко, с. 890) // *Приготуйте дорогу Господню, правими робіть стежки Його* (Куліш, с. 24);

3) прийменниково-відмінкова форма під + **Ор. в.** у позиції неузгодженого означення корелює з відносним прикметником у ролі іменного компонента складеного присудка або узгодженого означення: *Бо сам я чоловік під властю* (Куліш, с. 9; Турконяк, с. 942) // *Бо й я – людина підвладна* (Огієнко, с. 896) // *Та і я теж підвладний чоловік* (Хоменко, с. 13; Філарет, с. 1088);

4) особове дієслово в присудковій позиції варіантне до віддієслівного іменника в ролі неузгодженого означення, як-от: *...вивідав у них про час, коли з'явиться зоря* (Куліш, с. 4; Огієнко, с. 890; Хоменко, с. 8; Турконяк, с. 938) // *...вивідав від них час з'явлення зірки* (Філарет, с. 1082).

Закцентуємо: частиномовна варіантність, яка не спричинює зміни синтаксичної функції компонента (синтаксеми) в складі речення, належить до **транспозиційних** кореляцій синтаксичних одиниць. **Транспозити** постають як результат синтаксичної похідності, коли слово переміщується в нетипову для нього формально-синтаксичну позицію зі збереженням ознак вихідної частини мови і структурної схеми висловлення. У такий спосіб з'являються варіантні синтаксичні одиниці для реалізації певного референта, що ґрунтуються на функційній тотожності синтаксем, виражених різними частинами мови з близькими ономазіологічними характеристиками.

На основі опозиції агентивності / деагентивності з'являються **інтерверсивні варіанти**, до складу яких входять двоскладні й односкладні речення, пор.: *Різдво ж Ісуса Христа стало ся так. Скоро його матір Марію заручено Йосифові* (Куліш, с. 3) // *Коли його матір Марію заручено з Йосипом* (Огієнко, с. 889) // *Його мати Марія була заручена з Йосифом* (Турконяк, с. 937).

Часто граматичні заміни спричинюють зміни самого статусу реченнєвої структури, оскільки певна синтаксема в простому реченні може розгорнутися в цілий зворот або ж навіть у підрядну предикативну частину, пор.: *Почувши це, цар Ірод стривожив ся* (Куліш, с. 4; Хоменко, с. 8; Філарет, с. 1082; Турконяк, с. 937) // *І, як почув це цар Ірод, занепокоївсь* (Огієнко, с. 890); *Тими ж днями приходив Іван Христитель проповідувати в Юдейській пустелі* (Турконяк, с. 838) // *Того часу прийшов Йоан Христитель, проповідуючи в пустині Юдейській* (Куліш, с. 4) // *Тими ж днями приходив Іван Христитель і проповідує в пустині юдейській* (Огієнко, с. 890; Хоменко, с. 9; Філарет, с. 1082); *Де народжений цар Жидівський?* (Куліш, с. 4; Огієнко, с. 889; Філарет, с. 1082) // *Де цар юдейський, що оце народився?* (Хоменко, с. 8) // *Де цар юдейський, який народився?* (Турконяк, с. 937). Зазначені синтаксичні співвідношення кваліфікуємо як **метатаксічні**, що належать до різнорангових одиниць як первинних і вторинних знаків номінації – складних речень і простих, ускладнених однорідними членами, напівпредикативними й пояснювально-уточнювальними конструкціями. Їх появу зумовлюють процеси семантичної компресії або розширення реченнєвої структури, а також спільний репрезентативний зміст й ізоморфізм різноструктурних елементів висловлення.

Перекладач може членувати вихідний текст за законами, властивими безпосередньо акту мовлення. У такий спосіб у кореферентні номінативні ряди входять співвідносні одиниці мови й мовлення як **комунікативно-актуалізаційні варіанти** (з різним рема-тематичним членуванням, неповною реалізацією структурної схеми, емоційно-експресивним забарвленням), які ґрунтуються на реченнєвих видозмінах внутрішньо-схемного характеру залежно від комунікативно-прагматичних інтенцій мовця.

Зміни порядку слів спричинюють як рема-тематичне членування речення, так і інші мовленнєві процеси, а саме: інверсія (зміни в прямому порядку слів), актуалізація (семантико-стилістичне наголошення, змістове виокремлення мовних одиниць за несподіваними мовними зв'язками), аналітизм (парцеляція, сегментація, приєднання компонентів висловлення).

Порівняймо зміни порядку головних членів і поширювачів структурної схеми речення в українських паралельних перекладах Біблії: Як же народив ся Ісус у Віфлеємі Юдейському за царя Ірода, прийшли мудреці зі сходу в Єрусалим (Куліш, с. 4) // *Коли ж народився Ісус у Віфлеємі Юдейським за днів царя Ірода, то ось мудреці прибули до Єрусалиму зі сходу* (Огієнко, с. 889) // *Коли ж Ісус народився у Віфлеємі Юдейським, за днів Ірода царя, мудреці прийшли в Єрусалим зо Сходу* (Хоменко, с. 8) // *Коли ж Ісус народився у Віфлеємі Юдейському у дні царя Ірода, волхви зі сходу прийшли до Єрусалима* (Філарет, с. 1082) // *Коли ж Ісус народився у Віфлеємі Юдейському за днів царя Ірода царя, то до Єрусалима прийшли зі сходу мудреці* (Турконяк, с. 937); *Ви світло світу* (Куліш, с. 6) // *Ви – світло світу* (Хоменко, с. 11) тощо.

Трансформація членування речення полягає в тому, що складне речення перетворюється на два й більше самостійних речення у варіантній парі. Напр.: *Ви сіль землі, коли ж сіль звітріє, то чим солити?* (Куліш, с. 6) // *Ви – сіль землі. Коли ж сіль ізвітріє, то чим насолити її?* (Огієнко, с. 892) // *Ви – сіль землі. Коли ж сіль звітріє, чим її солоною зробити?* (Хоменко, с. 11) // *Ви –*

сіль землі. Якщо ж сіль втратить силу, то чим зробиш її солоною? (Філарет, с. 1084) // Ви – сіль землі. Якщо сіль втратить силу, то як зробиш її солоною? (Турконяк, с. 940).

У разі синтаксичної трансформації доповнення в реченневих структурах із певних причин відбувається введення „додаткових” компонентів, якщо в реченні є синсемантичні слова. Розбіжності в реченневих структурах можливі за потреби деталізованого вираження думки, на противагу лаконічному. За нашими спостереженнями, до складу речення перекладачі можуть додавати: 1) підмет, пор.: *І послав їх у Вітлеєм* (Куліш, с. 4) // *І він відслав їх до Віфлеєму* (Огієнко, с. 890); 2) об’єктний і обставинний поширювачі, пор.: *Прокинувшись, Йосиф зробив так, як звелів ангел Господній* (Філарет, с. 1082) // *Прокинувшись від сну, Йосиф учинив так, як наказав йому Господній ангел* (Турконяк, 937); *Це все Тобі дам, якщо впадеш і мені ти поклонишся* (Огієнко, с. 891) // *Оце все дам Тобі, як упадеш ниць і мені поклонишся* (Хоменко, с. 10); 3) означальний поширювач, пор.: *І покинувши Назарет, пійшов і пробував у Капернаул* (Куліш, с. 5) // *І покинувши Він Назарета, прийшов і оселився в Капернаул приморським* (Огієнко, с. 891); 4) вставне слово, пор.: *Оце ж бувайте звершені, як Отець ваш, що на небі, звершений* (Куліш, с. 7) // *Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний* (Огієнко, с. 894) тощо.

Доповнення речення підметами або присудками часто спричинює зміни синтаксичного статусу речень, тобто односкладне речення трансформується в двоскладне, неповне – у повне, активна конструкція – у пасивну тощо.

Сутність синтаксичної трансформації **еліпсування** полягає в тому, що в ході перекладу відбувається скорочення, стиснення та конверсія компонентів (синтаксем) зі складу вихідної конструкції під впливом пресупозиції (фонових знань носіїв мовної культури). Отже, мета еліпсування – усунення семантично надлишкових елементів, що посідають позиції головних або поширювальних членів речення, зокрема: 1) підмета: *Не придатна вона вже ні на що, хіба що надовір була висипана та потоптана людьми* (Огієнко, с. 892) // *Ні на що не придатна більше, хіба – викинути її геть, щоб потоптали люди* (Хоменко, с. 11); 2) апозитивного поширювача: *...щоб справдилося слово Ісаї пророка* (Куліш, с. 5) // *...щоб збулося те, що сказав був пророк* (Хоменко, с. 10); 3) обставинного: *І вони зараз, покинувши сіті, та й пішли вслід за ним* (Огієнко, с. 892) // *І ті негайно кинули сіті й пішли за ним* (Хоменко, с. 10).

Висновки й перспективи подальших розвідок. Адекватність вербального вираження думки суб’єктами текстової діяльності забезпечена осмисленням потенціалу варіативності в текстах паралельних перекладів Біблії, зокрема, речення, що передають той самий референційний зміст та мають однакову пропозитивну структуру у перекладних текстах функціонують як кореферентні (модифікаційні, транспозиційні, інтерверсивні, метатаксічні, комунікативно-актуалізаційні). На вибір одного з можливих варіантів синтаксичних засобів у текстах українських перекладів вихідного тексту впливає чимало різнопланових чинників: 1) екстралінгвальних (комунікативний задум і мовленнєвий досвід автора висловлення, обставини породження тексту, його жанрово-стилістичне спрямування, тип читачкої аудиторії тощо); 2) лінгвальних, зокрема: а) синтаксичних (зміна синтаксичної моделі речення внаслідок згортання або розгортання компонентів, відокремлення, дублювання тощо); б) морфологічних (здатність морфологічних форм як варіантів вираження різних синтаксичних позицій репрезентувати парадигматичні й синтагматичні відношення); в) лексичних (чим точніше лексема в певній синтаксичній позиції відповідає семантичним параметрам, тим вільніше вона у виборі варіантної форми – морфологізованої або неморфологізованої; і навпаки, якщо лексема не типова для певної синтаксичної позиції, то вона тісно пов’язана з основним, сильним варіантом репрезентації такої синтаксичної позиції та унеможлиблює трансформації). Дослідження варіантності кореферентних засобів синтаксису в річищі антропоорієнтованих категорій є перспективним і потребує ґрунтовного монографічного опису.

Список використаних джерел

1. Андерш Й. Ф. Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською : [монографія] / Й. Ф. Андерш. – К. : Наук. думка, 1987. – 192 с.
2. Булаховський Л. А. Розвиток мови (Мова як знаряддя думки) / Л. А. Булаховський // Основи мовознавства. – Харків, 1928. – С. 285–313.
3. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : монографія / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 1999. – 336 с.
4. Жлуктенко Ю. О. Мова етнічної групи в світлі теорії мовної варіативності / Ю. О. Жлуктенко // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 3–10.
5. Кучурян Л. І. Варіантність синтаксичних конструкцій у текстах українських перекладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. „Українська мова” / Лара Іванівна Кучурян. – Чернівці, 2016. – 20 с.

Список використаних позначень джерел

- Куліш: Біблія / перекл. : П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький. – Відень, 1903. – 1420 с.
Огієнко: Біблія / перекл. Івана Огієнка. – Відень : United Bible Societies, 1962. – 1410 с.
Хоменко: Біблія / перекл. о. Івана (Хоменка). – Рим : Вид-во ОО Василян, 1963. – 1474 с.
Філарет: Біблія / перекл. Патріарха Філарета. – К. : Вид-во Київської Патріархії Української православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1407 с.
Турконяк: Біблія / перекл. о. Р. Турконяка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2006. – 1463 с.

Анотація. У статті типологізовано трансформації синтаксичних номінацій у паралельних українських перекладах Біблії. Увиразнено роль автора-перекладача у виборі найвлучнішої номінації, що відбиває його лінгвістичні компетенції та індивідуальність сприйняття дійсності. Констатовано, що арсенал варіантних одиниць – модифікаційних, транспозитивних, інтерверсивних, метатаксичних, комунікативно-актуалізаційних – репрезентує синтаксичне багатство української мови з огляду на її національну специфіку.

Ключові слова: Біблія, паралельні українські переклади, варіантність, трансформація, модифікати, транспозити, інтерверсивні та метатаксичні варіанти.

Summary. The article is dedicated to one of the most topical issues in linguistics – study of variability of syntactic units of different levels in the texts of parallel Ukrainian translations made by different writers-translators in the twentieth-twenty-first centuries. The terminological dimension of the notion “variability” as a dynamic system of units of different levels within which there may be movements and mutual transition is specified based on the modern linguistic theories. Extralinguistic and internal factors of generation of variability of syntactic units in Ukrainian translated texts are established. The basic criteria of syntactic variability were defined more accurately based on referential approach and theory of syntactic nomination that allowed us to reach conclusion about potential abilities of variability that demonstrates the conditions of rendering of referential meanings by one of correlative forms in the concrete nomination act. Variant syntactic units include syntaxemes, word combinations, simple and composite sentences. They are divided into four types: modifiers, transposers, inversives, and metataxic variants. On the synchronous level the syntactic variants demonstrate improvement of grammatical structure of the Ukrainian language, enrichment of its lexical, formal and intonation and communicative means, development of literary style.

Allocate the role of interpreter in selecting the most effective nomination, which reflects his linguistic competence and personality perception of reality. It is concluded that meanings of syntactic units shows the richness of the Ukrainian language considering its national specifics.

Key words: Bible, parallel Ukrainian translations, variability, transformation, modifiers, transposers, interservice and metataxic variants.

Отримано: 17.10.2016 р.

УДК 811.161.2'373:82-144

Макар І.С.

СЛОВНИК МОВИ ПИСЬМЕННИКА І ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНОЇ ІДІОСИСТЕМИ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства є укладання словників мови письменників, тому що, як справедливо зазначає Н. Сологуб, „мова письменника” – це, по-перше, його мовленнєва діяльність в межах системи загальнонародної мови, а по-друге, це індивідуальний стиль митця на основі загальнонародної національної мови. Письменник є творцем мови, він розкриває її потенційні можливості, які подекуди можуть закріплюватися в загальному вжитку [11, 134–135]. Системний аналіз лексики на основі словника мови письменника чи окремого твору, виокремлення мікрогруп у межах лексичної системи тісно пов'язані з поняттям ідіостилу автора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні десятиріччя розвитку українського і зарубіжного мовознавства позначені підвищеною увагою до авторської (письменницької) лексикографії, зумовленою появою функціональних і експериментальних словників, конкордансів, глосаріїв, ономастиконів, частотних та тлумачних словників усієї творчості, циклів творів й окремих творів письменників та літературних пам'яток [5, 100–106]. Досить назвати відомі словники